

A. V. SCHWEIGER-LERCHENFELD: "O DALMATINSKOJ OBALI" *

SLAVICA ŽURA VRKIĆ
Put Petrića 28a
HR-23000 Zadar

UDK 908=03.30 (497.5 Dalmacija)
Preuzeti rad
Reprinted paper
Primljeno/Received: 6. 12. 2003.

Posljednih se godina sve češće govori o Dalmaciji, što ranije nije bio slučaj. Izleta u Dalmaciju sve je više, a neumorna pera hvale obalu ispresijecanu zaljevima i okićenu vjenčićima otoka. I ona pozvana strana pokazuje napore u privlačenju putnika; to vrijedi posebice za austrijski Lloyd čiji parobrodi već pola stoljeća prometuju između dvije velike luke Monarhije - Trsta i Rijeke. Pola stoljeća! Što se uopće zna o toj prekrasnoj zemlji? Među austrijskim vojnicima garnizoni smješteni u Boki kotorskoj - koja ionako ne uživa dobar glas - nisu posebno omiljeni. Iz takvog raspoloženja iskristalizirao se naziv "austrijski Alžir". Što se pak tiče Alžira, ima puno toga što je za pohvalu; to je turistička zemlja prvog stupnja. Dalmacija će to tek postati. Očigledno na poticaj izvana jer ovdašnji svijet za to ne pokazuje ni najmanje zanimanja. Težnja da se Hvar učini klimatskim lječilištem nije ostvarena usljed sveopće ravnodušnosti. U predivnom Dubrovniku, kojeg uspoređuju s Monakom, što se tiče smještaja i prehrane, nije se otišlo dalje nego što je to u bilo kojem malom grčkom turističkom mjestu. Dražesnom Lokrumu, najljepšem otoku na Jadranu, pero i kist poklonit će dužnu pozornost i divljenje, ali se tamo ne može stanovati. Samo od romantike, zna se, ne može se živjeti. Dio obale, poput onog između slikovitog Trogira i poletnog Splita - obala na kojoj su smješteni *sette castelli* - ne može se vidjeti više nigdje na Jadranu. Upravo taj dio jadranske obale predstavlja austrijsku rivijeru. Ovu bi trebalo otkriti javnosti, a čovjeku koji u tom prirodnom parku u podnožju brda Krban izgradi hotele i lječilišta treba podići spomenik s obzirom na jedinstvenost krajolika, stijene, otoke, visoka brda i svjetlucavo more koje umilno oplakuje bezbrojne skrivene uvale.

Onaj tko je već bio u Dalmaciji sjetit će se dviju zanimljivih vožnji: one od Trogira do Splita, uzduž obale sedam kaštela, i one

---

* Iz njemačkih ilustriranih novina "Uber Land und Meer" iz 1896. godine. Piše A. v. Schweiger-Lerchenfeld. Prijevod teksta je već objavljen u Časopisu za kulturu "Vartal" (br. 1-2/1999; 1-2/2000, god. VIII./IX., str. 176-179, Trogir), ali sa samo dvije ilustracije.

preko uzvisine *Bella vista*, između Gruža i Dubrovnika. Ovaj prvi dio obale izduženiji je i bujniji dok je drugi dio slikovitiji i raznolikiji. Poredbe ove vrste neće puno koristiti onom tko o ovom kraju ništa ne zna, ali će mu pomoći da stvori barem približnu predodžbu. Zaljev Gruž s čudovišnom rijekom Omblom sa strane, borovom šumom na poluotoku Lapad, cestom koja, usječena u stijenje, prolazi visoko iznad morske površine, iznimno je lijep. Ovakav bi scenarij imao efekta i na ligurskoj rivijeri. Obala sa sedam kaštela ima prednost pred Splitom zbog blizine zaleđa. Split, koji se nalazi negdje na sredini cjelokupne dalmatinske obale, daleko je najnapredniji dalmatinski grad. K tome dolazi željeznička pruga koja ide od Splita prema Šibeniku te u unutrašnjost sjeverne Dalmacije, zatim grupa otoka na jugu: Hvar, Brač, po borbama poznati Vis, starodrevna Korčula i "vrata Hercegovine" - Metković. Iz potonjeg željeznica vodi prema unutrašnjosti, a to donosi niz mogućnosti za putovanja i zanimljive susrete.

Tko bi ovdje podigao kolibe i tako barem jednim dijelom skrenuo veliku rijeku putnika prema ovoj sunčanoj obali? Već vidim indiferentna lica i slijeganje ramenima. Blagajne se zaključavaju i ključ se baca, samo da bi se spriječilo one koji su puni ideja i volje nešto napraviti. Svijet nikada ne bi saznao za jednu Opatiju da je čovjeka vodila isključivo uskogrudnost. Povijest mnogih lječilišta i mondenih ljetovališta može nam pokazati što se sve može uraditi ako se slijepi i gluhi svijet iznenada prodrma i pokrene iz svoje obamrlosti.

Trouville je bilo siromašno ribarsko mjesto dok u njemu Dumas Stariji nije proveo ljeto i napisao novelu "Pauline". Brighton je bio nepoznat dok ga Thackery nije ovjekovječio svojim romanom "Newcomes". Charles Dickens pojavio se u Ramsgateu i zatekao mrzovoljna lica šetača. Nakon što su u tom mjestu nastali njegovi "Nikolas Nickelbey" i "David Copperfeld", Ramsgate je bio rado posjećivano mjesto.

Vratimo se sada našoj temi - dijelu obale o kojem smo naprijed govorili. Na zapadnom njegovom bloku leži otok Čiovo, a pored njega otočić na kojem je podignut Trogir kojeg nazivaju "vinskim vratima" Dalmacije. Pokretni most koji grad spaja s kopnom trese se pod teretom zaprežnih kola krcatih groždem i natovarenih životinja. Mnogi od vas u dalekoj Njemačkoj koji pijuckate svoj omiljeni *Bordeaux* ne slutite da ta dobra kapljica raste uz obalu na kojoj se pruža sedam kaštela. Pretvorba oporih dalmatinskih primorskih vina u *Lafitte*, *Latour*, *Chateaux-Margaux* ili *Haut-Brion* ne traži puno domišljatosti. Oporo, tamno dalmatinsko vino zapanjujuće je jeftino,

no razmaženom sladokuscu ono ne prija. Nasuprot tome *Vugava* s otoka Brača, *Marascino* i *Vino tartaro* iz Šibenika, *Malvasier* iz Dubrovnika i *Rosenmuskat* iz Omiša te *Peceno* i *Prosecco* s Pelješca tražena su vina.

Slavljeni Trogir (rimski *Tragurium*) doima se - kako iznutra tako i izvana - poput mletačkog srednjovjekovnog grada. Stari lučki toranj, trošni bastioni na lučkim vratima, vijećnica, *loggia*, te mnogo crkava daju gradu romantično srednjovjekovno obilježje kakvo se u Dalmaciji - izuzev Dubrovnika - više nigdje ne susreće. Trogir je naime, bio jedno od glavnih uporišta Mletačke republike u Dalmaciji: Mlečani su podigli impozantni lučki *kaštel*, dok su okrugli toranj podigli stanovnici zajedno sa svojim saveznicima Đenovežanima da bi se zaštitili od Mlečana. Ipak je najzanimljivija katedrala - ujedno najljepše sakralno zdanje u Dalmaciji. S otokom Čiovo grad je povezan kamenim mostom, a s ravnih uzvisina otoka pruža se predivan pogled, bilo prema kopnu s bujnim raslinjem ili prema moru. Ovaj kraj koji se proteže prema Splitu područje je gdje je smješteno sedam kaštela. Niti jedan obalni djelić Dalmacije, pa čak ni Dubrovnik, ne posjeduje ovako bujnu vegetaciju. Naziv *sette castelli* dolazi otuda što su mletački plemići, da bi se zaštitili od turske najezde, dali sagraditi sedam utvrda, a kao nagradu su dobili zemljište uz obalu. Tamo gdje su bile utvrde nastala su naselja koja poput bijele vrpce obrubljuju zelene površine i tako oživljavaju krajolik na poseban način. Na istočnoj strani prolazi željeznička pruga, provlačeći se kroz tunele, do visoravni Zagore te ide dalje prema Šibeniku, a jednim ogrankom u unutrašnjost zemlje. Ovaj dio obale izložen je povoljnim klimatskim utjecajima s juga, a sa sjevera je zaštićen širokim planinskim obroncima. Već iz daljine svjetluca lišće vinove loze, a u rano proljeće stabla badema okite se veličanstvenim i iskričavim haljinama. Siva pređa stabala masline zakriljuje bjelinu utvrda. Posvuda sjenke smokvina stabla ... Prolazimo pored Kaštel Novog i Kaštel Starog i stižemo do Kaštel Lukšića i Kaštel Kambelovca. Posvuda čarolija juga, titranje i treperenje u sjaju sunca. Zrak je mekan, prožet miomirisima što dolaze iz ovog aromatičnog tla. More se veselo talasa i oplakuje daleke plave otoke i zaljeve. Dojam koji se ovdje dobiva više je helenski nego talijanski, čak i odjeća govori u prilog tome: istočnjački šareni kostimi, crvene kapice i fesovi, naborane dimlije, južnoslavenska lica oštih crta kao i navika da se sa sobom nosi oružje - to su sve detalji koji upućuju više na istok nego na zapad. U vrijeme berbe grožđa ceste su pune zaprežnih kola i tegleće stoke. Tu i tamo karavana zastane da bi se u sjeni širokih grana smokvina lista

odmorila i okrijepila crnjakom iz kozjih mješina. U tome su sudjelovale i žene, što me podsjetilo na jednu narodnu pjesmu.

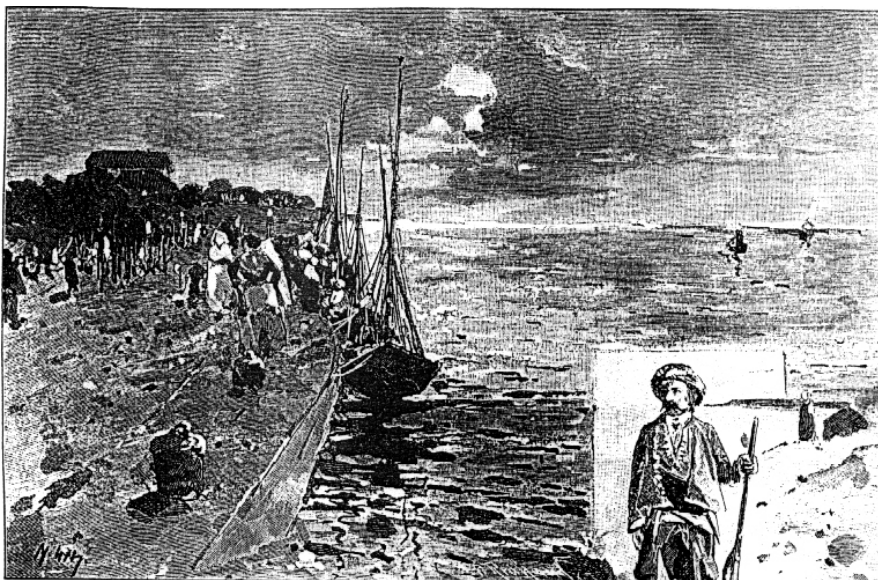
Stanovništvo ovog kraja čini se daleko simpatičnijim od onog u sjevernoj Dalmaciji, tzv. Morlaka (vjerojatno izvedenica od "Meer-Wlachen")¹ čija mračna pojava i nekultura govori o dugogodišnjem ugnjetavanju od strane Mlačena i Turaka. Isto tako Dubrovčani u mnogo čemu nadmašuju Splitsane, njihovo susretljivo ponašanje svjedoči o poštenju i pouzdanosti. Dobro odgojeni, mirni i radišni dubrovački živalj govori nam da bi danas u Dalmaciji moglo biti puno bolje, tim više što je stara *Ragusa* imala svoj bogati duhovni život, a ta činjenica izaziva naše divljenje. Mogla bi se uistinu povući crta koja oštro dijeli tri tipa ljudi: Morlaka, kojeg je ugnjetavala i izrabljivala Mletačka republika; Bokelja, koji je stoljećima bio prepušten sam sebi te rastao u divljini, borbi i grubosti, te dubrovačkog seljaka.

Tamo na istočnoj strani, gdje se područje sa sedam utvrda završava, vidljivi su ostaci stare Salone. To je klasično tlo - dio Rima na ilirskoj obali. Nekoć razorena od strane Avara, ona je najbogatije nalazište zapadnog dijela Balkanskog poluotoka. Otkriveni su ostaci građevina, mnogobrojni sarkofazi, fragmenti statua i velika količina uporabnih predmeta. U vranjičkom zaljevu trebalo bi potražiti rimski arsenal. Ovo usamljeno mjesto okruženo bujnim raslinjem dobija svoju lijepu kulisu u Mosoru i Klisu, gnijezdu jastrebova. Ovo je pravo mjesto za slikara. Krajolik s maslinicima, stablima smokve, hrastovima i platanama završava tamo gdje se na niskoj obali pruža grad Split. Gotovo svi dalmatinski gradovi usječeni su u stijene. Zadar i Split čine iznimku. Nekadašnja kućna kapela rimskog cara postala je katedralom. Ono što vidimo s mora - dugi zid ispresijecan prozorima - ustvari je južna strana carske palače. Novi grad razvio se prema Zapadu i prema unutrašnjosti. Veselo i bezbrižno poput dječaka kojemu odjeća i obuća svake godine okraća. Niti jedan grad u Dalmaciji nema takvu rivu, čak ni Zadar čija "nova riva", *giardino comunale*, omogućava lijepi pogled na morsku pučinu. Splitska luka veoma je prostrana, a svoje lukobrane sve više širi. Iz Splita kreće dalmatinska pruga te će u ne baš dalekoj budućnosti biti moguće zaviriti u bosansko zaleđe. Posvuda gdje pored ruševina niče novi život sudaraju se suprotnosti. Unutar Dioklecijanove palače prevladava antika u predivnom spoju sa srednjovjekovljem koje je za sobom ostavilo lođe i tornjeve te starodrevne ukrase mletačke arhitekture. Skok u moderno vrijeme čini predivni *giardino publico*,

---

¹ U prijevodu "morski Vlasi" ili "Vlasi s mora" (prim. prev.).

električna rasvjeta, a da ne spominjemo mnoštvo brodova i zvižduk lokomotive. S mora Split privlači širokim okvirom svog zaleđa, visokim stijenama i idiličnim poljima koja se pružaju prema kaštelima.

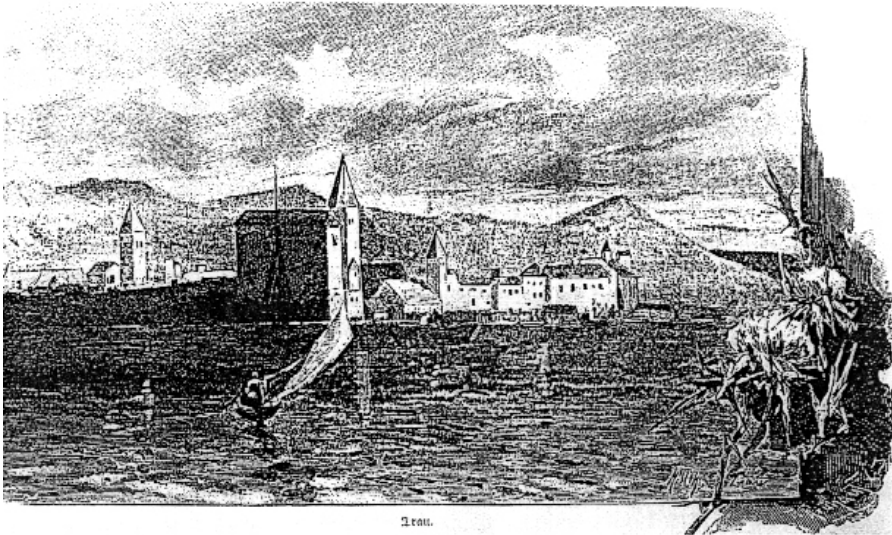
Am Hafet von Java.

U zadarskoj luci

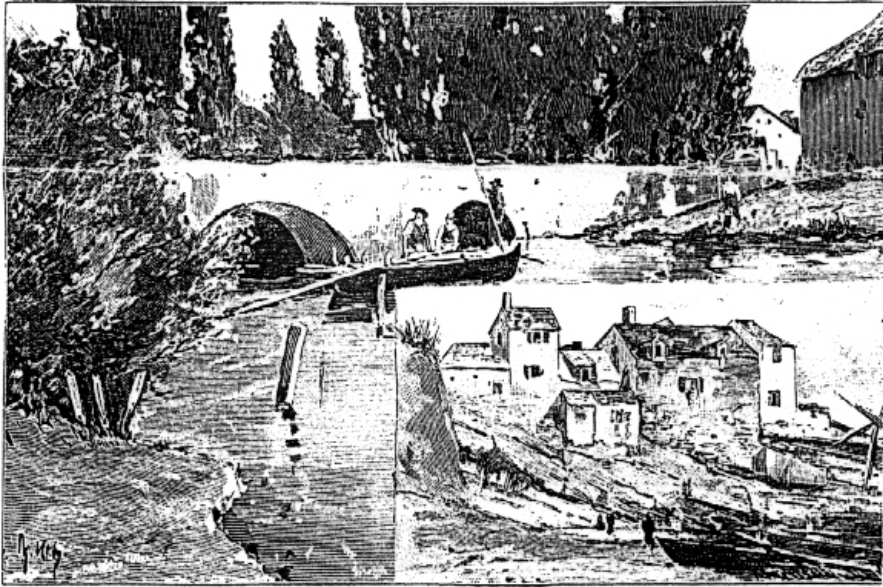
Darlaten.

Morlaci

Trau.

Trogir

An der Riva von Spalato.

Na splitskoj rivi

Splićanin

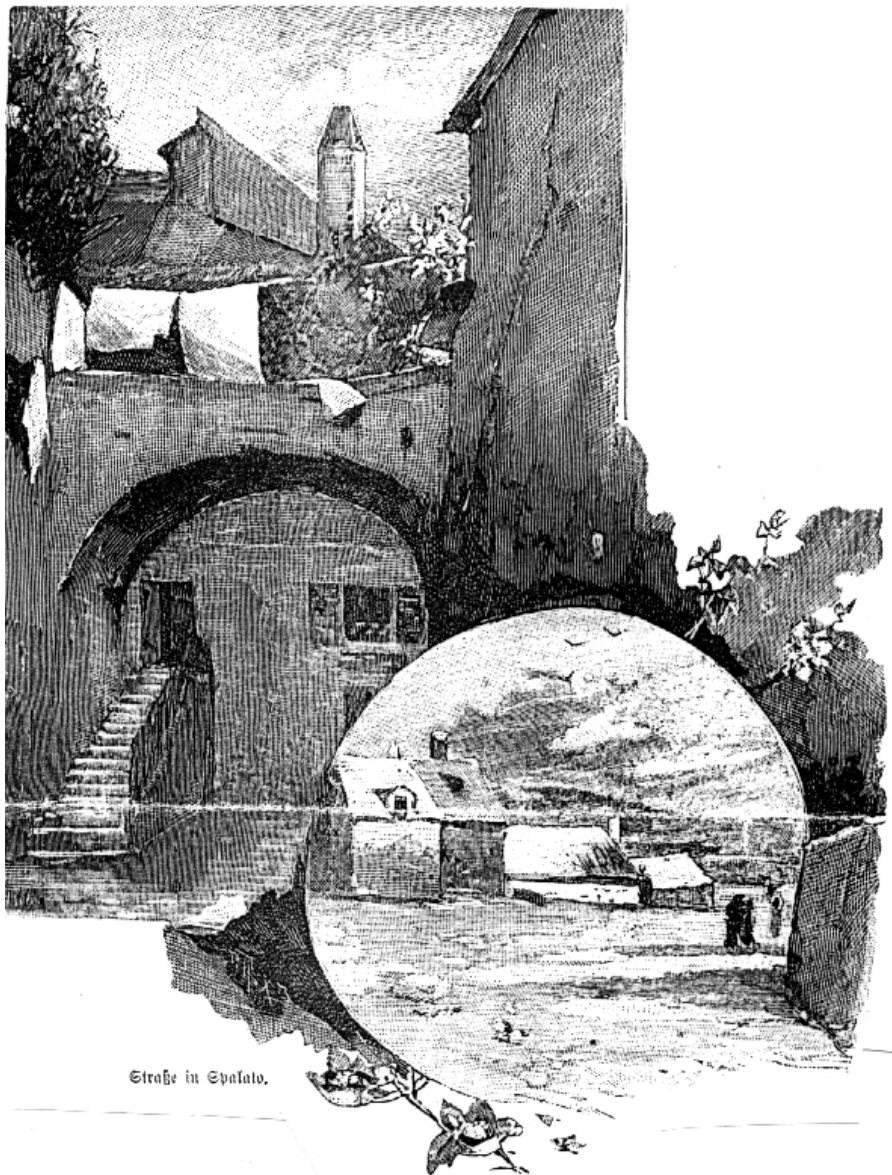
Auf dem Markt in Spalato.

Na splitskoj tržnici

Wohnstätten in Spalato.

Nastambe u Splitu

Strasse in Spalato.

Splitska ulica

Zur Zeit der Weintese.

U vrijeme berbe

